

УДК 378.02:[631.158.4]

КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІСТА-АГРАРНИКА

Кучер А.В.

У статті висвітлено результати дослідження комунікативних аспектів професійної діяльності фахівця агроекономічного профілю й теоретично обґрунтовано змістовність комунікативного компонента цієї діяльності.

Ключові слова: професійна діяльність економіста, функції, комунікативний компонент, професійне спілкування.

В статье отражены результаты исследования коммуникативных аспектов профессиональной деятельности специалиста агроэкономического профиля и теоретически обосновано содержательность коммуникативного компонента этой деятельности.

Ключевые слова: профессиональная деятельность экономиста, функции, коммуникативный компонент, профессиональное общение.

The article presents research results on communicative aspects of professional activity of agro-economic specialists and sets forth theoretical substantiation of the content of the communicative component.

Key words: professional activity of the economist, function, communicative component, professional communication.

Постановка проблеми. Невід'ємним складником будь-якої трудової діяльності є професійне спілкування, й саме вказана діяльність (технологія організації праці, розподіл функцій між виконавцями), за О.О.Бодальовим, обумовлює та програмує зміст і характер спілкування людей, що беруть участь у створенні матеріального продукту [3, с. 11]. Природа професійної діяльності фахівця економічного профілю зумовила ту обставину, що її нормальне існування можливе лише за умови участі в спільній з іншими спеціалістами діяльності. Успішна організація спільної діяльності, розподіл функцій між виконавцями та координація їхніх дій потребує ефективного управління цією діяльністю, неодмінною умовою, основним інструментом і способом чого виступає професійне спілкування. Як підкреслює Г.М.Андрєєва, люди не просто спілкуються в процесі виконання різних функцій, а завжди спілкуються в певній діяльності “з приводу” неї [1, с. 79].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Галузеві особливості аграрного сектору, зокрема складність виробничих систем, їх значна залежність від природних непрогнозованих факторів, багато-профільність виробних процесів та їх специфічність, зумовлюють те, що в сільському господарстві управлінські функції на різних рівнях виконують не тільки фахівці, що мають кваліфікацію менеджера, а й спеціалісти, в першу чергу, головні, в тому числі й головний (старший) економіст, бухгалтер тощо.

[11]. Згідно з класичним підходом до основних функцій управління належать: планування, організація, мотивація й контроль, проте з урахуванням сучасних уявлень до вказаних функцій також додаються спеціальні функції, зокрема такі як: облік, аналіз, координація (регулювання) та аналітична робота [12, с. 64–66]. Виконання кожної із зазначених функцій управлінського працівника по суті є змістом тієї економічної роботи, яку здійснюють фахівці агроекономічного профілю [2; 4; 5; 6; 9; 10].

Формулювання мети. З огляду на викладене спробуємо визначити й обґрунтувати змістовність комунікативного компонента професійної діяльності фахівця агроекономічного профілю крізь призму функціонального підходу, тобто виходячи з виконуваних ним управлінських функцій.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, однією з основних функцій, яку виконують економісти-аграрники, є планування. Організація планової роботи в агропідприємствах передбачає залучення до неї широкого кола фахівців, зокрема таких як: головний економіст, економіст з нормування та оплати праці, економіст з аналізу, економіст-маркетолог, агроном, зоотехнік, інженер, бухгалтер, фінансист, менеджер, а також (у разі потреби) зовнішні або внутрішні консультанти. Розробка системи стратегічних, тактичних та оперативних планів здійснюється, як правило, під керівництвом головного економіста, інші ж фахівці економічного

профілю зазвичай виконують ролі радників, консультантів. Плановики повинні створювати атмосферу творчого ставлення працівників до планування, організувати ефективну взаємодію людей, результативно вирішувати спірні питання. Таким чином, організація планово-економічної роботи передбачає постійне професійне спілкування між фахівцями, починаючи із стадії інформаційного забезпечення, організації нарад з планування, підведення підсумків вказаних нарад й закінчуючи презентацією розроблених планів перед трудовим колективом.

Важливість планування й документального оформлення майбутнього підприємства висуває ряд серйозних вимог до особистих якостей економіста-плановика, серед яких у контексті нашого дослідження заслуговують на увагу такі: він повинен володіти якостями дипломата й уміти розв'язувати конфліктні ситуації; уміти спілкуватися на професійному рівні зі спеціалістами різного профілю, котрі працюють на агропідприємстві: технологами, бухгалтерами, фінансистами, маркетингологами та ін. [9, с. 86].

Первинною ланкою організації аграрного виробництва є підприємства, в яких люди через цілеспрямовану діяльність у процесі праці постійно взаємодіють не тільки з природою, а й між собою, тобто, щоб виробляти матеріальні блага, вони вступають у певні суспільні зв'язки й відносини, в межах яких між працівниками відбувається професійне спілкування [4, с. 106]. Характер цих відносин істотно впливає на рівень продуктивності праці, тому економісти-організатори агровиробництва повинні вміти створювати творчу атмосферу для роботи в колективі, володіти вміннями плідно спілкуватися на професійному рівні зі спеціалістами різного профілю, що працюють в організації (технологами, фінансистами, маркетингологами тощо).

Організаторська діяльність передбачає виконання фахівцем системи дій, спрямованих на включення колег і підлеглих у різні види діяльності та керівництво їхньою діяльністю, спілкування з ними, створення колективу, в якому панують співробітництво, взаємодопомога, повага, а спеціалісти отримують задоволення від спільної праці та позитивного психологічного клімату. А цей клімат залежить, головним чином, від рівня володіння вміннями професійного спілкування та стилю цього спілкування. Слід наголосити на тому, що за інших рівних умов сприятливий стан соціально-психологічного клімату забезпечує приріст продуктивності праці на 15%, а несприятливий стан обумовлює її зниження на 30% [8, с. 20].

Ще один аспект взаємозв'язку проблем професійного спілкування та управління організацією полягає в необхідності логічності й обґрунтованості висловлювань, глибокого знання предмета, якого вони стосуються, адже від цього істотно залежить рівень взаєморозуміння між партнерами із спілкування, психологічний клімат у колективі, а в разі спілкування між виконавцем та керівником – і якість виконання розпоряджень останнього. Це твердження стає особливо актуальним для економістів-управлінців, характер професійного спілкування яких визначає ставлення персоналу до

керівників і впливає на ефективність виконання персоналом своїх виробничих функцій і службових обов'язків, що в кінцевому результаті певною мірою визначає результативність функціонування й розвитку агропромислових підприємств.

Відомо, що мотивація праці, тобто спонукання людини до дії, виступає у двох формах: біологічній і соціально-психологічній. Реалізація останньої форми передбачає забезпечення сприятливого морально-психологічного клімату в колективі шляхом ефективного регулювання міжособистісних стосунків між членами колективу, запобігання й попередження конфліктних ситуацій, а в разі їх виникнення – розв'язання, своєчасного розгляду скарг і пропозицій працівників та підтримки й позитивного сприйняття інноваційних ідей щодо вдосконалення економічної роботи. Як відомо, мотиваційні настанови персоналу безпосередньо залежать від рівня інформованості співробітників про результати їхньої праці та діяльності підприємства, що зумовлює необхідність використання різних методів комунікації для досягнення поставлених цілей [6, с. 291]. Серед методів підвищення інформованості персоналу дієвими є ділові бесіди, наради й семінари щодо інформування про результати праці, обміну досвідом та знаннями, недирективна консультація щодо проблемних питань, а також ділові зустрічі представників профспілок і керівництва, на яких обговорюються різноманітні проблеми функціонування підприємства.

Наведені теоретичні міркування дають підстави стверджувати, що в реалізації фахівцем агроекономічного профілю функції мотивації визначальне значення має професійне спілкування. Сказане певною мірою підтверджують дослідження мотивації аграрної праці, якими встановлено, що на запитання "Які мотиви Вашої роботи в колективі?" переважна більшість спеціалістів-аграріїв відповіла: сумісна праця, взаємодопомога, необхідність спілкування, звичка до колективної праці й до колег [7, с. 12].

Контроль, як одна з функцій управління, що здійснюється фахівцями агроекономічного профілю, представляє комплекс заходів зі спостереження за підготовкою, ухваленням та ходом реалізації управлінських рішень, виявлення ступеня реалізації розроблених планів, наявності відхилення та несприятливих ситуацій, про які доцільно своєчасно поінформувати відповідальних посадових осіб. Реалізація функції контролю передбачає організацію раціональної взаємодії між суб'єктами контролю (економісти, бухгалтери фінансиста, менеджери нижчих і середніх ланок управління, головні спеціалісти, представники спостережної ради, ревізійної комісії власники й акціонери підприємства, відповідні посадові особи тощо), розподіл між ними обов'язків і відповідальності [10, с. 1]. Організація системи контролю створює передумови для впорядкованої спільної діяльності керівництва, менеджерів-економістів і колективу працівників, створює основу для людської взаємодії, в ході якої виявляються зв'язки між процесами, виконавцями й контролерами. Як свідчить практика, під час виконання плану виникають

відхилення між фактичними й запланованими показниками, що зумовлюють потребу, а інколи й нагальною необхідністю внесення в плани корективів. Реалізація функції контролю передбачає звітування перед керівництвом щодо його результатів, причому тут важливо не просто подати необхідну інформацію, а й дати пораду, рекомендації стосовно виходу із ситуації, що склалася. Виходячи з того, що фахівець-контролер сам зазвичай не приймає управлінських рішень, а забезпечує надання поради щодо ухвалення рішень, важливе значення відіграє налагодження зв'язків з фахівцями, які приймають вказані рішення.

Безпосередньо з контролем пов'язана функція аналізу. Систематичне здійснення фахівцями агроекономічного профілю стратегічного, попереднього, оперативного й ретроспективного (підсумкового) економічного аналізу дає підстави стверджувати, що оволодіння вміннями збору, обробки, аналізу й передачі інформації є невід'ємним елементом підготовки висококваліфікованих економістів і менеджерів. Організація та проведення аналізу вимагає чіткого розподілу обов'язків між фахівцями агроекономічного профілю як його організаторами й виконавцями; координації зв'язків між керівниками нижчої та середньої ланки; ефективної комунікативної взаємодії з власниками й співвласниками [5, с. 25]. Ефективність аналізу значною мірою залежить не тільки від раціональної його організації, а й від того, наскільки правильно поставлена робота з узагальнення й оприлюднення його результатів, від уміння використовувати їх в управлінні та при підбиранні підсумків роботи. Тому результати аналізу обов'язково розглядають й обговорюють під час ділових нарад фахівців економічної служби, на засіданнях правління підприємства чи загальних зборах акціонерів, виробничих нарадах, на зборах працівників бригад, ферм, відділків, загальних зборах працівників тощо. Специфіка аграрного виробництва, яке має безперервний (безперебійний) характер, визначає необхідність проведення оперативного аналізу, результати якого оприлюднюються та обговорюються на щоденних оперативних нарадах (так звані "п'ятихвилинки"), кінцевим результатом яких є прийняття рішень, спрямованих на зниження (ліквідацію) кількості виявлених недоліків.

Насамкінець зазначимо, що важливою складовою частиною раціонального здійснення планування, організації, мотивації, контролю й аналізу є наукова організація аналітичної роботи фахівців економічного профілю. Як відомо, методологічним центром, організатором та координатором усієї економічної роботи на аграрному підприємстві є економічна служба. Тобто саме фахівці економічного профілю під керівництвом головного економіста разом із головним бухгалтером (які в цьому випадку, по суті, виступають менеджерами) за участю інших головних спеціалістів організують аналітико-економічну роботу, що переконливо свідчить про спільний характер цієї діяльності, тому її здійснення не уявляється можливим без професійного спілкування.

Доречно також наголосити на тому, що утвердження ринкової економіки в аграрному

секторі обумовлює те, що фахівці агроекономічного профілю здійснюють свою професійну діяльність не ізольовано в межах підприємства, а в певному контакті із зовнішнім середовищем, що автоматично розширює сферу професійного спілкування. Тобто менеджери-економісти постійно співпрацюють не лише з персоналом свого підприємства, а контактують із працівниками суміжних підприємств, організацій, установ, з якими воно вступає в певні стосунки, що оформляються через відповідні ділові угоди, які не обов'язково повинні бути юридично оформлені, адже в умовах розвинутого ринку, де партнерство будується на довірі, ділові угоди часто укладаються усно й виконуються партнерами не менш ретельно, ніж угоди письмові [1, с. 99]. Отже, в здійсненні зовнішніх функцій професійної діяльності фахівців агроекономічного профілю особливо важлива роль належить комунікативному компоненту, сутність якого полягає в тому, що вказані спеціалісти проводять ділові переговори з постачальниками матеріальних ресурсів; укладають ділові угоди з партнерами з реалізації продукції (покупцями) та посередниками; встановлюють ділові стосунки й укладають договори з фінансово-кредитними організаціями (фактичними й потенційними інвесторами, банками, кредитними спілками й об'єднаннями, лізинговими і страховими компаніями); контактують із науковими й навчальними установами; взаємодіють з орендодавцями; спілкуються з представниками місцевих органів державної влади (податкової адміністрації, управління агропромислового розвитку, статуправління) тощо. Таким чином, важливе місце в фаховій діяльності сучасного економіста-аграрника займає професійне спілкування, яке наскрізь проймає цю діяльність, починаючи з планування та закінчуючи контролем й аналізом, і слугує базою для зворотного зв'язку й реалізації управлінських рішень (рис. 1).

Підсумовуючи викладений матеріал зазначимо, що ключовими ролями, які виконують на практиці фахівці агроекономічного профілю, є економіст, менеджер, маркетолог, бухгалтер, фінансист, консультант-дорадник. Аналіз змісту професійної діяльності спеціаліста агроекономічного профілю крізь призму функцій, які він виконує, свідчить про те, що, по-перше, за своєю психологічною природою вона є спільною трудовою діяльністю; по-друге, організація вказаної діяльності породжує необхідність комунікації, взаємодії та встановлення контактів з іншими спеціалістами.

Висновки. Результати дослідження професійної діяльності фахівця агроекономічного профілю як сукупності здійснюваних ним функцій (планування, організація, мотивація, контроль, аналіз) дають підстави стверджувати, що ця діяльність насичена комунікативним змістом, тобто невід'ємним її складником є комунікативний компонент, адже, виконуючи будь-яку із зазначених функцій, фахівець здійснює професійне спілкування. Постійна участь майбутніх фахівців агроекономічного профілю в комунікативній діяльності свідчить про те, що в економічно-управлінській діяльності професійне спілкування не просто її супроводжує, а становить професійно значущу, суттєву її складову. Професійне спілкування



Рис. 1. Комунікативний компонент професійної діяльності фахівця агроекономічного профілю з позицій функціонального підходу

значною мірою проймає майже весь процес професійної діяльності спеціаліста агроекономічного профілю, а в окремих випадках набуває самостійного характеру як вид професійної діяльності (наприклад, коли йде мова про публічні

виступи на нарадах чи зборах трудового колективу, презентації бізнес-планів, переговори з партнерами, консультування й тощо). Тому в перспективі слід обґрунтувати модель професійного спілкування економіста-аграрника.

Література

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 375 с.
2. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
3. Бодалев А. А. Психология общения / А. А. Бодалев // Избранные психологические труды. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во Московского психолого-социального института, 2002. – 320 с.
4. Ільчук М. М. Організація і планування сільськогосподарського виробництва : підручник / М. М. Ільчук, Л. Я. Зрібняк, С. І. Мельник та ін. / за ред. М. М. Ільчука, Л. Я. Зрібняка. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 456 с.
5. Ковальчук Т. М. Оперативний економічний аналіз : теорія, методологія, організація : автореф. дис. ... доктора екон. наук : спец. 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / Ковальчук Т. М. – К., 2004. – 39 с.
6. Колот А. М. Мотивація персоналу : підручник / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 2002. – 337 с.
7. Кучерук І. В. Мотивація аграрної праці : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.09.01 "Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика" / Кучерук І. В. – К., 1999. – 18 с.
8. Михайлова Л. І. Формування та розвиток трудових ресурсів як складової капіталу АПК : автореф. дис. ... доктора екон. наук : спец. 08.07.02 "Економіка сільського господарства і АПК" / Михайлова Л. І. – К., 2004. – 38 с.
9. Нелеп В. М. Планування на аграрному підприємстві : підручник / В. М. Нелеп. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 495 с.
10. Рибалко Л. В. Внутрішньогосподарський контроль в аграрних підприємствах : автореф. дис. ... доктора екон. наук : спец. 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)" / Рибалко Л. В. – К., 2008. – 20 с.
11. Свистун В. І. Підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності : монографія / В. І. Свистун. – К. : Науково-методичний центр аграрної освіти, 2006. – 343 с.
12. Чорний Г. М. Управління : семасіологічний і функціональний аналіз / Г. М. Чорний, М. П. Ястреб, І. Г. Нестеров. – К. : НУБіП, 2009. – 68 с.